

Мирко Ђ. Томасовић

Православни богословски факултет
Универзитет у Источном СарајевуУДК: 27-1 Теодорит Кирски
27-23-277ПРИМЉЕНО: 21. 04. 2015.
ОДОБРЕНО: 27. 04. 2015.

Теодорит Кирски као тумач Светог Писма

Сажетак: Епископ Кирски Теодорит један је од најобразованијих теолога древне Цркве и изузетно плодоносан егзегета. Тумачење богонадахнутог Светог Писма за њега је света дужност сваког истинског теолога. Свето Предање и наслеђе Црквених Отаца су у основи његовог егзегетског рада, у коме је заступљен и алегоријски и буквални начин тумачења. Најчешће се користио историјско-филолошким методом, али је обраћао пажњу и на садржај и дубљи смисао речи Писма, за чије правилно тумачење је неопходно озарење Духа Светога. Стари Завет неодвојив је од Новог Завета, али он је праобраз, сенка истине, док је Нови Завет сама Истина. За овог талентованог библисту Бог уз помоћ Светог Писма приводи човека спасењу.

Кључне речи: Теодорит Кирски, Свето Писмо, егзегеза, богонадахнутост, Дух Свети, метод тумачења, Стари Завет, Нови Завет.

Теодорит Кирски (393–446. г.) образовао се и васпитавао код свога учитеља Теодора Мопсуестијског у познатој Антиохијској школи.

Знаменита је личност, трудољубив и угледан пастир, плодан писац и један од изузетних умова, најталентованији и најученији теолог древне Цркве. Посебно га је красила: дубока хришћанска вера, црквеност, критички ум, дубина мисли, широко образовање, једноставност мисли и ретка динамичност.

О талентованом и угледном ерудити Теодориту, који је био признат од највећих црквених писаца, учитеља и Отаца, много би се тога могло рећи; међутим, ми ћемо се у нашем раду ограничити само на један сегмент његове личности и говорити о њему као о оригиналном егзегети златног периода хришћанске Цркве.

Теодорит Кирски је протумачио многе књиге Старог Завета, (Петокњижје Мојсијево, Књигу Исуса Навина, Судија, Поновљених Закона, Песму над Песмама, Књигу пророка Исаије, Јеремије, Варуха, Данила, Псалме, дванаест малих пророка) и четрнаест посланица светога Апостола Павла.¹

¹ Ср. Теодорит Кирски, РГ 80, 76–858. Критичко издање N. Fernandez Marcos — A. Saenz-Badillos, Madrid, 1984; Исти, *Тумачење Песме над Песмама*, РГ 81, 28–213; Исти, *Тумачење Пророка Исаије*, РГ 81, 216–493; Исти, *Тумачење Царева и Поновљених Закона*, РГ 80, 528–858;

Наведена тумачења су сачувана у целини, док друга дела из Старога и Новога Завета, за која се претпоставља да их је Теодорит протумачио, нису нам, нажалост, сачувана у целини, него само поједини фрагменти.

У свом раду се ослањао на Свето Предање и наслеђе ранијих (древних) Отаца, нарочито на Светог Јована Златоуста, и, као ретко ко, успешно се користио достигнућима науке свога времена. Био је одличан познавалац јелинске класичне писмености као и филолошких правила тумачења.

Међутим, Кирски епископ за себе каже да се он у својим тумачењима првенствено ослања на озарење духовне светлости које му дарује Господ, с једне стране, и на Црквене Оце, са друге.²

Егзегетска дела Теодоритова сачињавају средиште и круну његовог стваралаштва. Сва његова дела су прожета сјајним богословско-филозофским анализама богооткривених истина, које је он, умивене и на једноставан и приступачан начин, показивао и сведочио свету. Не смемо изгубити из вида чињеницу да је Четврти Васељенски сабор (451. године) усвојио Теодоритово исповедање вере, и да је Теодорит Кирски у осуди Несторија одиграо кључну улогу. Четврти Васељенски сабор је Теодорита Кирског назвао „православним учитељем“.³

У делима Теодорита Кирског је сачувано његово лично уверење по коме је тумачење Светога Писма света дужност сваког истинског теолога, јер је само тако могуће успешно поучити друге људе.⁴ Такво његово мишљење је било разлог да се он целог свог живота бавио тумачењем Светога Писма.

Од посебне важности је чињеница да је за Теодорита Кирског, који се на кључним местима ослања на Светог Иринеја Лионског, Свето Писмо богонадахнута „Књига“⁵ и да Божија благодат провејава и глагола кроз свештенобиблијске писце, који су забележили оно што им је рекао и открио Дух Свети,⁶ и који су духовним очима, а не физичким, „сагледавали“ будуће догађаје.⁷ По Теодоритовом трезвеноумљу Бог Дух Свети је озаравао библијске писце,⁸ што ће рећи да су с једне стране библијски писци били сачувани од грешака и заблуда, а са друге да су речи свештенобиблијских

Исти, *Тумачење Псалама*, PG 80, 857–1997; Исти, *Тумачење њорока Јеремија*, PG 81, 496–805; Исти, *Тумачење дванаесторице њорока*, PG 81, 1545–1988.

² Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење њосланица Свејој Айосјола Павла*, PG 82, 36. За себе Теодорит каже: «Α γὰρ παρὰ τῶν Πατέρων ἐδιδάθημεν, τοῖς μὲθ' ἡμᾶς προσεευχεῖν ἐσπουδάσομεν», (*Тумачење Псалама*, PG 80, 1997AB).

³ Ср. Mansi 7, 189.

⁴ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење њорока Данила*, PG 81, 1257.

⁵ Ср. Иринеј Лионски, *Пројив јереси*, II, 28, 3; III, 21, 2; V, 24, 1.

⁶ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење 44. Псалма*, PG 80, 1188 и 1000С. Исти, *Тумачење 65, 9. Псалма*, PG 80, 1368С, каже: «ἐκ προσώπου γὰρ αὐτῶν ἢ τοῦ Πνεύματος αὐτὰ συνέγραψε χάρις».

⁷ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење њорока Језекиља*, PG 81, 1189А и 1220С. *Теодорит Кирски, Тумачење 44. Псалма*, PG 80, 1876А.

⁸ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење 55. Псалма*, PG 80, 1368.

писаца, у ствари, Божије речи и да је то богооткривена, потпуна и апсолутна истина. Дакле, богонадахнутост Светога Писма претпоставља исповедање Божанства Духа Светога и Његово динамично дејство на текст Светога Писма.⁹

По Теодоритовом учењу, библијски писци, приликом писања својих дела, нису писали механички, нити су били лишени својих личностних особина (τὸ ἴδιον ἰδίωμα, τὸ οἰκεῖον ἰδίωμα),¹⁰ него су сачували свој идентитет, што се између осталог види и у њиховом стилу писања. Значи, због одређене потребе постојала је тесна сарадња између Духа Светога и библијског писца, у којој се писац није самопоништио.¹¹ Због поседовања Духа Светога, то јест, Духа истине, и пошто су то речи једнога Духа,¹² између библијских писаца и Старога и Новога Завета постоји потпуна међусобна сагласност.¹³ То је и био разлог што је Теодорит Кирски приступио буквалном и текстуалном тумачењу Светога Писма да би проникнуо у тајну Светога Духа.¹⁴ Међутим, Теодорит каже да се он у својим тумачењима не ослања само на *слово* или *реч* Писма, него он првенствено обраћа пажњу на дубљи смисао и значење те речи.¹⁵ Затим додаје да су остварени *goiаhјаји* у историји Цркве Христове сведоци истинитости речи Светога Писма.¹⁶

Слободно можемо рећи да се Теодорит користио разним методама тумачења Светога Писма, али као присталица Антиохијске школе првенствено се користио историјско-филолошким методом. Иако је Теодорит Кирски био верни следбеник Диодора Тарсијског и Теодора Мопсуестијског, ипак је успевао да се отргне од својих учитеља и да слободно изнесе свој лични став и своје мишљење. Тако се односио и према силном Оригену.¹⁷ Теодорит је успешно избегавао све крајности Антиохијске и Александријске

⁹ Ср. Ἰωάννης Παναγόπουλος, Ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὴν Ἐκκλησία τῶν Πατέρων, Τόμος Β', ἔκδ. Ἀθῶς, стр. 204.

¹⁰ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење пророка Исаија*, PG 81, 488; Исти, *Тумачење пророка Захарије*, PG 81, 1800; Исти, *Тумачење посланице Римљанима*, PG 82, 81 и 104; Исти, *Тумачење Псалма 44*, 1, PG 80, 861D.

¹¹ Међутим, потребно је истаћи да богонадахнутост свештенобиблијских писаца није било трајно стање, него тренутно, приликом писања и састављања библијских списа. Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 67, 10*, PG 80, 1381A. Опширније о Богочовечанском карактеру и Богочовечанској редакцији Светога Писма, види: Мирко Ћ. Томасвић, *Говори Господ*, Београд 2008, 81–119.

¹² Теодорит Кирски, *Тумачење пророка Језекије*, PG 81, 1113A.

¹³ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење пророка Језекиља*, PG 81, 1073B.

¹⁴ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Посијања*, PG 80, 76.

¹⁵ Тако епископ Кирски и каже: «Οὐτε γὰρ μόνον τῷ γράμματι προσβλέπομεν, ἀλλὰ τὴν διανοίαν ἐρευνῶμεν», (*Тумачење књије Посијања*, 24, PG 80, 253A). Ср. Исти, *Тумачење пророка Језекиља*, PG 81, 1124A; Исти, *Тумачење Прве посланице Тимошеју*, 1, 16, PG 82, 793A.

¹⁶ «Μαρτύρει τοῖς λόγοις τὰ πράγματα», вели Теодорит Кирски, (*Тумачење Псалма*, PG 80, 1308C).

¹⁷ Ср. Теодорит Кирски, *Coment. in Cant. Cant. I*, 4. 7. 15. II, 6, PG 81, 68. 73. 84.

школе. Никада епископ Кирски није произвољно тумачио нити нагађао, него је, сачувавши црквени ум, код њега све било проверено, јасно и одмерено. Увек се трудио да његова тумачења буду у сагласности са богооткривеном истином. На тај начин, оставши веран учењу Православне Цркве, превазишао је и Диодора Тарсијског и Теодора Мопсуестијског.

Имајући у виду чињеницу да у Светоме Писму није све речено буквално нити се потпуно откривено, Теодорит је себи поставио задатак да објасни тешка места у Светоме Писму, и да тако сачува хришћане од лажних и неоснованих тумачења која су изнели многобошци, јеретици, врачари и гатари.¹⁸ Његова идеја водиља је била следећа: свако тумачење мора бити у сагласности са разумом (умом) Светога Писма.¹⁹ Епископ Кирски у својим тумачењима и објашњењима Светога Писма никада не противречи самом себи, нити пада у контрадикторност, јер добро зна да је основно правило за тумачење Светога Писма следеће: здрав тумач нема шта да измени, одузме или дода ономе²⁰ што је Син Божији објавио људима, а Апостоли као очевици и слуге Логоса изложише и предадоше (ср. Лк. 1,1–2).²¹

Међутим, иако су језик и историја за Теодорита била средства којима се успешно користио приликом тумачења Светога Писма, ипак он није био роб мртвог слова нити површног смисла текста — τὸ πρόχειρον νοήμα,²² него се увек удубљивао у његов садржај и дубљи смисао,²³ то јест, удубљивао се у тајну коју је Дух Свети открио преко свештенобдбијског писца. Дакле, умерени и одмерени Теодорит је веома добро разликовао „слово“ Писма од „духа“, што је био разлог да се у тумачењу Светога Писма користио и алегоријским методом, с тим да буквално и алегоријско тумачење не искључују једно друго, него је за Теодорита историјска истина основа и потка алегоријском тумачењу.

За Теодорита од пресудног значаја за правилно тумачење Светога Писма јесте поимање „повода“²⁴ писања Светога Писма и „циља“ Светога Писма,²⁵ јер Бог ништа не говори без циља. Реч је о „циљу“ који се поистовећује

¹⁸ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Левијима*, РГ 80, 297 и 300.

¹⁹ Теодорит Кирски, *Тумачење књије Левијима*, РГ 80, 317.

²⁰ Види: Иринеј Лионски, *Против јереси*, III, 1, 1.

²¹ Мирко Ђ. Томасовић, *Библијска ерминевијика. Карактер и димензије православног библијског ерминевијика*, Београд 2006, 72.

²² Теодорит Кирски, *Тумачење књије Посијања*, РГ 80, 1340.

²³ Ср. Н. Глубоковског, *Блаженный Теодорит епископъ Киррскій. Его жизнь и литературная деятельность*, Томъ второй, Москва 1890, 32 и 33. Види: Теодорит Кирски, *Тумачење књије Изласка*, РГ 80, 228–229.

²⁴ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Песме над Песмама*, РГ 81, 48С; Исти, *Тумачење 14 Посланица Свештој Айосџола Павла*, РГ 82, 37А.

²⁵ У том смислу Теодорит поручује: «Καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τὸν σκοπὸν ἐξετάζειν δεῖ», (*Тумачење Четврте књије Царева*, РГ 80, 769D). Ср. Исти, *Тумачење књије Посијања*, РГ 80, 193В; Исти, *Тумачење посланице Римљанима*, РГ 82, 197С.

са „карактером“ Домостроја спасења,²⁶ јер Бог жели да уз помоћ Светога Писма приведе човека ка спасењу.²⁷ Једном речју, све што је Бог рекао и открио људима, рекао је човеку на разумљив начин — језиком који човек може да појми, а све то је тесно повезано са тајном Домостроја спасења. На тај начин Теодор се користио плодовима Антиохијске и Александријске школе, при чему је истицао умереност приликом буквалног или алегоријског тумачења,²⁸ и успешно долазио до скривених бисера у Светоме Писму.²⁹ Осим тога, приликом тумачења Светога Писма епископ Кирски је водио рачуна о духовној зрелости и интелектуалној способности својих слушаалаца — читача.³⁰ Теодорит је веома добро знао да хришћани уколико су духовно зрелији, толико све боље разумевају речи Божије.³¹

Међутим, важно је истаћи чињеницу да Теодорит Кирски није само зближио алегоријски и буквални метод тумачења Светога Писма, него им је, како правилно примећује Николај Глубоковски,³² дао чврсту научну основу и показао њихову равноправност и неопходност у православној егзегетици. Теодорит се веома успешно и убедљиво користио и типолошким методом.³³

Код њега је све морало да буде богодолично и човекодолично. Теодорит никада није покушавао да докучи оно што је прећутано у Светоме Писму, него је сматрао да о томе не треба говорити пошто је тако Бог хтео. Епископ Кирски, дакле, наглашава да се не треба упињати у сазнању онога што је прећутано у Светоме Писму.³⁴ По његовом мишљењу мудровања егзегета и нагађања нису богоугодно дело.³⁵

Примећујемо да све што је узео од својих претходника, а нарочито од својих учитеља Диодора Тарсијског и Теодора Мопсуестијског, није преузео вештом компилацијом, нити се за њега може рећи да је компилатор, него, уважавајући древне егзегете и оно што су они написали, а затим узимајући од њих оно што је вредно, Теодорит се увек критички осврће на претходна

²⁶ Мирко Ђ. Томасовић, *Библијска ерминевтика*, стр. 7. Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење посланице Титиу*, PG 82, 865B.

²⁷ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Изласка*, PG 80, 261C.

²⁸ Теодорит Кирски у Посланици 151, (PG 83, 1429) каже: «Павταχοῦ δὲ τὸ μέτριον τιάσθω».

²⁹ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Посињања*, PG 80, 233 и 289.

³⁰ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије њорока Данила*, PG 81, 1424C.

³¹ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење њорока Језекиља*, PG 81, 1052A.

³² Н. Глубоковскога, *Блаженный Теодорит епископъ Киррскій. Его жизнь и литературная деятельность*, Томъ второй, стр. 41.

³³ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Посињања*, PG 80, 189C; Исти, *Тумачење Прве посланице Коринћанима*, PG 82, 301BD.

³⁴ «Οὐ δὲ ζῆτεῖν τὰ σεσιγημένα, στέργειν δὲ προσήκει τὰ γεγραμμένα», (Теодорит Кирски, *Тумачење књије Посињања*, 80, 145B).

³⁵ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Посињања*, PG 80, 137 и 177.

тумачења и на свој начин све то претаче и износи као искристалисане богооткривене истине. Теодорит Кирски не стаје тамо где су стали његови претходници, него иде даље; износи мноштво различитих мишљења, појашњава оно што су рекли старији тумачи Светога Писма, допуњава их и нуди нова (своја) решења. Циљ епископа Кирског је да његова тумачења буду црквена, душепољезна и да послуже за духовну надградњу истинским боготражитељима. Теодорит је своја тумачења наменио пуноћи Цркве, то јест, верном народу, а не мањој групи интелектуалаца нити појединцима који су поседовали добро богословско образовање. Управо оно, што је још од своје ране младости сазнао од Отаца,³⁶ он предаје потомству³⁷ да би на тај начин упознали Бога истинитога.³⁸ Овде ћемо додати да Теодорит у свом егзегетском раду не опонаша слепо нити Оце нити црквене писце, него узима од њих оно што је најбоље, најцрквеније и најправославније, а затим иде даље: све то разрађује, продубљује, објашњава и уноси целога себе у своја тумачења.³⁹

Значи, његова егзегетска дела се могу окарактерисати као:

- а) она дела која су намењена духовној користи вернога народа,⁴⁰
- б) дела која учвршћују веру православну, и
- в) она која су уперена против јеретика.

Он је то учинио због тога што је целог свог живота радио не само на свом личном спасењу, него првенствено на спасењу свих оних који су поверовали у Богочовека Исуса Христа као истинитог Месију и Спаситеља света.

Дакле, Теодорит Кирски се може назвати представником критичко-текстуалне егзегезе.⁴¹ Био је добар познавалац грчког и сиријског језика, а служио се и старојеврејским. Поседно је уважавао изворни јеврејски језик који је он називао свештеним језиком — ἱερὰ φωνή.⁴² У свом раду је на првом месту користио превод Седамдесеторице тумача јер га је сматрао богонадахнутим,⁴³ али, приликом тражења изворног критичког текста, користио се Симаховим, Аквилиним и Теодотијановим преводом, упоређивао их са Масоретским текстом и тако долазио до правилног читања изворника, које је за њига било од пресудног значаја за исправно тумачење речи Божије.⁴⁴

³⁶ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење пророка Данила*, РГ 81, 1257.

³⁷ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 150*, РГ 80, 1997.

³⁸ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 47, 14*, РГ 80, 1217А.

³⁹ Тако Теодорит и каже: «Καὶ τὰ μὲν παρ' ἑκείνων εἰληφότες τίθειμεν, τὰ δὲ αὐτοὶ ἐπεξευρότες προτίθειμεν», (*Тумачење Песме над Песмама*, РГ 81, 48С).

⁴⁰ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење посланице Римљанима*, РГ 82, 49В.

⁴¹ Н. Глубоковскаго, *Блаженный Теодорит епископ Киррский. Его жизнь и литературная деятельность*, Томъ второй, стр. 18.

⁴² Теодорит Кирски, *Тумачење књиге Посјања*, РГ 80, 165.

⁴³ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Псалама*, РГ 80, 864А; Исти, *Тумачење на пророка Исаију 7, 14*, SCh 276, 286.

⁴⁴ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење пророка Исаије 7, 14*, SCh 276, 286; Исти, *Тумачење Прве посланице Тимошеју*, 1, 16, РГ 82, 793А.

Теодорит је посебно истицао опасност од механичког читања текста Светога Писма⁴⁵ и следе везаности за мртво слово, реч.⁴⁶ Осим тога, епископ Кирски је био одличан познавалац историје, Светога Предања, географије Палестине и јеврејских обичаја. Све то му је помогло да објасни нејасноће и привидне противречности које постоје у Светоме Писму.⁴⁷

Не смемо занемарити да се ипак Теодоритова оригиналност у доброј мери ослања на резултате до којих су дошли ранији (старији од њега) хришћански тумачи Светога Писма и Свештеног Предања. Веома се успешно бранио од замке претераног алегоризма⁴⁸ који он назива бапским причама,⁴⁹ тако да његова тумачења одликује ретка трезвеност, умереност, одмереност и објективност. Мисли су му јасне. Код њега је све одмерено и на свом месту; нема ничег исхитреног нити преувеличаног. У својим тумачењима, епископ Кирски се увек ослања на текст Светога Писма без неумесног одступања. Заиста се за њега, као ретко за кога, може рећи да је осим сјајног богослова био и истински научник. Он зналачки води свога читаоца од простијег ка оном што је у Светом Писму речено сложено αἰνυματικῶς, у преносном значењу, у завијеној форми и недовољно јасно за непросвећене.⁵⁰

Теодорит сматра да је православни егзегета носилац Духа Светога. И управо због тога егзегета не сме гасити и гушити Духа Светога у себи, јер благодат Духа Светог је то што нам помаже да откријемо тајну Божијих речи и дубину смисла Светога Писма.⁵¹ Теодорит благовести да је за правилно тумачење Светога Писма потребно озарење „одозго“, са неба дакле, да бисмо нашли оно што тражимо и да сачувамо оно што нађемо.⁵² Осим тога, епископ Кирски сматра да православног библијског тумача треба да краси духовна чистота и проницљивост.⁵³ Чистота духовног ока је од пресудног значаја за тумачење Светога Писма,⁵⁴ и улажење у тајну која се крије иза слова и речи у Светоме Писму. Значи, за Теодора Кирског, као и

⁴⁵ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Постања*, PG 80, 148: «τὸ παρέρχως ἀναγινώσκειν τὴν θεῖαν Γραφήν».

⁴⁶ Н. Глубоковского, *Блаженный Теодорит епископъ Кирскій. Его жизнь и литературная деятельность*, Томъ второй, стр. 37.

⁴⁷ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Поновљених Закона*, PG 80, 820.

⁴⁸ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Постања*, PG 80, 137. Исти, *Тумачење Псалма 44*, PG 80, 1360.

⁴⁹ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење ѱорока Језекиља*, PG 81, 1248.

⁵⁰ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење ѱорока Исаије*, PG 81, 389; Исти, *Тумачење Псалма 68*, PG 80, 1401; Исти, *Тумачење ѱорока Језекиља*, PG 81, 528.

⁵¹ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 33*, PG 80, 1105.

⁵² «τὴν ἐρευνῶσι χρεῖα τῆς ἀνωθεν αἰγλης, ἵνα καὶ εὐρωσι τὸ ζητοῦμενον, καὶ φυλάξωσι τὸ θηρώμεν» (Теодорит, *Тумачење Псалма 118*, PG 80, 1832).

⁵³ Ср. Теодорит Кирски, *Comment. in Cant. Cant.* PG 81, 28.

⁵⁴ Теодорит Кирски, *Тумачење ѱорока Језекиља*, PG 81, 808.

за древне Оце: Апологете, Игњатија Богоносца⁵⁵ и Иринеја Лионског, православно тумачење је плод просвећујуће благодати Божије — τῆς χάριτος φωταγωγοῦσης⁵⁶ које се тумач удостојава у Цркви Христовој а тумачев ум постаје „надуман“, превазилази себе, сва умна делања примају у себе делања Божија.⁵⁷ Управо Дух Свети је тај који узноси библијског писца у божански свет, а истовремено и божански свет силази у њега; долази до прожимања.⁵⁸ Имајући у виду чињеницу да је Дух Свети надахнуо свештенобиблијске писце и открио им тајну Домостроја спасења, то, по Теодориту, значи да само Бог може ту тајну и да протумачи људима.⁵⁹ Бог је тај који поучава⁶⁰ и одлучује у којој мери ће човек да прими нетварну благодат Божију, то јест, све зависи од Живога Бога и човекове богопријемчивости. Због тога, ослањајући се на Јустина Философа и Мученика,⁶¹ и поручује епископ Кирски да нам је потребно да се молимо Господу Богу да скине копрену са очију ума нашега да бисмо могли сагледати силу речи Божијих.⁶² Управо због тога се Теодорит и моли Живоме Богу да би дошло до сарадње између Бога и тумача Светога Писма. Значи, епископ Кирски се у свом тумачењу користио методом који ми називамо „плетенијем“, и који бисмо могли да окарактеришемо као „δοϊοῦοученостι“, то јест, као динамичну сарадњу човека тумача са Духом Светим.⁶³ Није ни чудо што је епископ Кирски дуго давао тон и правац каснијим егзегетама.

Епископ Кирски учи да постоји нераскидива веза између Светога Писма Старога и Новог Завета. За њега је Стари Завет сенка истине, а Нови Завет је сама Истина.⁶⁴ Стари Завет има типолошко значење које се може разумети из тога што је „Закон праобразовао благодат“,⁶⁵ и био верном сликом духовнога,⁶⁶ односно, Закон уводи у Нови Завет.⁶⁷ То значи да Стари За-

⁵⁵ Игњатије Богоносац, *Филаделфијцима*, 7.

⁵⁶ Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 72*, PG 80, 1441C.

⁵⁷ Види: Свети Григорије Палама. *Трећи шракијай о светој светлосисти*, у: П. Χρήστου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμά τὰ συγγράμματα, Θεσσαλονίκη 1962, 458 и 581.

⁵⁸ Мирко Ђ. Томасовић, *Библијска ерминевијика*, стр. 8.

⁵⁹ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 118*, PG 80, 865. Исти, *Тумачење Друје њосланице Коринћанима*, PG 82, 404C.

⁶⁰ Ср. Игњатије Богоносац, *Маинежанима*, 9, 1; Иринеј Лионски, *Пројив Јереси*, II, 28, 31.

⁶¹ Ср. Јустин Философ и Мученик, *Дијалој 7*, 3.

⁶² Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 118*, PG 80, 1828C.

⁶³ Мирко Ђ. Томасовић, *Библијска ерминевијика*, стр. 114–115.

⁶⁴ Теодорит Кирски наглашава да: «τὴν τῆς προφητείας ἀλήθιαν διδάσκει τὰ Εὐαγγέλια», (*Тумачење на пророка Јеремију*, PG 81, 580D).

⁶⁵ Теодорит Кирски, *Тумачење књије Бројева*, PG 80, 385: «Ὁ δὲ νόμος προετύπων τὴν χάριν».

⁶⁶ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење књије Левијима*, PG 80, 337C: τοῦτο δὲ τῶν πνευματικῶν ἐστὶ τύπος.

⁶⁷ Тако Теодорит Кирски, (*Тумачење Ајеја*, 16, 60, PG 81, 1865C), васцели Стари Завет карактерише као «στοιχεῖώδη εἰσαγωγή».

вет има привремену важност, док Нови Завет има трајно важење,⁶⁸ што ће рећи да се старозаветни Закон може правилно разумети само када се доведе у везу са Истином, чија је он сенка. Дакле, по учењу Теодорита Киријског, старозаветни Закон има своју важност и значај само због тога што је повезан са царством благодати, то јест, новозаветном стварношћу. Због тога он сматра да је старозаветно пророштво богонадахнуто предсказање (наговештај) новозаветног Домостроја — *προδιαγράφεται καὶ προδιαιτιοῦται*,⁶⁹ који (новозаветни Домострој) представља његово остварење *de facto*.⁷⁰ Доласком у свет оваплоћеног Бога Лога — Исуса Христа, дакле, испунила су се сва старозаветна пророштва о будућим догађајима, јер Исус Христос је тај наговештавани „Догађај“,⁷¹ и доласком Христовим је наступило време „истине“, за разлику од времена „сенке“ и праобраза Старога Завета. Епископ Киријски поима Стари Завет као пророштво о Исусу Христу и Цркви Христовој,⁷² и сматра да су лажна сва она пророштва која се не могу довести у везу са Исусом Христом. Теодорит одбацује она тумачења Светога Писма која се не слажу са историјском истином.⁷³ Због тога, по Теодоритовом мудрому резонувању, истинито тумачење пророштава претпоставља слагање речи са догађајима.⁷⁴ У разоткривању ове богооткривене истине под руководством Духа Светога⁷⁵ се и састоји сав рад православног егзегете,⁷⁶ јер Логосовим „уласком“ у свет, човеку тумачу је омогућено да „уђе“ у тајну Светога Писма — у тајну Богочовека Исуса Христа.⁷⁷

Теодор Киријски старозаветна пророштва дели на две групе: историјска и месијанска,⁷⁸ што му је дало за право да их тумачи на двојни начин — *διπλὴν τὴν ἐρμηνείαν*,⁷⁹ јер су старозаветни богонадахнути пророци истовремено

⁶⁸ Теодорит Киријски, *Тумачење пророка Језекиља*, PG 81, 953D.

⁶⁹ Теодорит Киријски, *Тумачење пророка Исаије*, 32, PG 81, 268.

⁷⁰ Ср. Н. Глубоковского, *Блаженный Теодорит епископ Киријский. Его жизнь и литературная деятельность*, Томъ второй, стр. 51.

⁷¹ Ср. Теодорит Киријски, *Тумачење пророка Јеремије*, PG 81, 656. Исти, *Тумачење на пророка Захарију*, PG 81, 1925.

⁷² Тако он и каже: «*Δία γὰρ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν τὰ ἡμέτερα ἀγαθὰ προερέθη*», (Тумачење пророка Језекиља, PG 81, 1241B).

⁷³ Ср. Теодорит Киријски, *Тумачење Псалма 64*, 14, PG 80, 1360BC.

⁷⁴ «*Συμφωνεῖ τοῖνυν τὰ προφητικὰ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν*», каже Теодорит, (Тумачење пророка Данила, PG 81, 1536A). Ср. Теодорит Киријски, *Тумачење Псалма 150*, 4, PG 80, 1997A. Исти, *Тумачење пророка Језекиља*, PG 81, 1201B.

⁷⁵ Ср. Теодорит Киријски, *Тумачење Псалма 8*, PG 80, 916 и 1009.

⁷⁶ Ср. Н. Глубоковского, *Блаженный Теодорит епископ Киријский. Его жизнь и литературная деятельность*, Томъ второй, стр. 48.

⁷⁷ Мирко Ђ. Томасовић, *Библијска ерминевтика*, стр. 54.

⁷⁸ Ср. Теодорит Киријски, *Тумачење Псалма 72*, PG 80, 989, 1445 и 1517. Исти, *Тумачење на пророка Исаију*, PG 81, 237.

⁷⁹ Теодорит Киријски, *Тумачење Псалма 32*, PG 80, 1097: «*διπλὴν ἔχει τὴν ἐρμηνείαν τὰ εἰρημένα*».

предсказивали постојање и „сенке“ и „истине“ — τὴν σκιάν κατὰ ταυτὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν.⁸⁰ Значи, егзегетин је задатак да види, открије и покаже да се старозаветно пророштво непосредно повезује са новозаветним догађајем. Према томе, верни егзегета може да тумачи Свето Писмо искључиво у црквеном духу и у историјским оквирима,⁸¹ јер доласком Месије Исуса Христа, сама се Истина нама показала,⁸² то јест, у Новом Завету је дошло до истинског богопознања,⁸³ и уколико тумач одступи од овога правила, тада то значи да је његово тумачење погрешно, неосновано и јеретичко.

За Теодорита као егзегету можемо рећи да је био самосталан и оригиналан истраживач с једне стране, а са друге, био је истовремено и црквени тумач са ретким осећајем православности и црквености. Он се успешно ослободио једностраности и искључивости својих учитеља; Свето Писмо тумачи са новом свежином и у црквеном духу. Непрестано се удубљивао у неисцрпно знање Духа Светога,⁸⁴ и у дубине Светога Писма,⁸⁵ јер је добро знао да је Божанска истина непроменљива и да она није нешто што човек не сме да зна, нити Бог ту истину чува сакривену (у тајности) од човека (ср. 1Кор. 1,21).⁸⁶ У свом раду дубоковерујући⁸⁷ Теодорит настоји да на првом месту буде пажљив према свему ономе што је речено у Светој Писму,⁸⁸ а затим да буде објективан према другим тумачима речи Божије. Критику је упућивао свима онима који су то заслужили независно од тога да ли је реч о јудаистима, јеретицима или православним хришћанима. Исто тако се односио и према древним преводима Светога Писма: Акиле, Теодотиона и Симаха. Још за време земног живота, Теодорит је био признат као сјајни библиста и тумач Светога Писма.

Теодорит је умро у крилу Православне Цркве као њен велики пастир и егзегета, и као ретко ко обогатио и утицао на ерминевтичко предање Цркве.⁸⁹ Након стотину година (551. г.) Пети Васељенски сабор је осудио поједина

⁸⁰ Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 84*, PG 80, 1545.

⁸¹ Теодорит веома често користи израз «κατὰ τὴν ἱστορίαν». Види: *Тумачење Псалма 8*, 3, PG 80, 916В.

⁸² Григорије Велики, *Regula pastoralis* II, 5.

⁸³ Теодорит Кирски, *Тумачење Псалма 106*, PG 80, 1740А. Ср. Исти, *Тумачење на пророка Данила*, PG 81, 1429.

⁸⁴ Теодорит Кирски, (*Тумачење књиџе Изласка*, 24, PG 80, 253А), карактеристично каже: «Οὐτε γὰρ τῷ ὑραγματι προσβλέπομεν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν ἐρευνῶμεν».

⁸⁵ Теодорит Кирски, *Тумачење Песме над Песмама*, PG 81, 28В.

⁸⁶ Ср. Στυλιανῶς Γ. Παπαδοπούλου, Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ σκέψη τοὺς — τὰ κεῖμενά τους, Ἀθήνα 1986, 290.

⁸⁷ Епископ Кирски учи да је вера од пресудног значаја за правилно тумачење Светога Писма: «Δία τῆς πίστεως τῶν θεῶν ἢ γινώσις», (*Тумачење пророка Исаије*, 7, 9, SCh 276, 282).

⁸⁸ Ср. Теодорит Кирски, *Тумачење Песме над Песмама*, PG 81, 105А.

⁸⁹ Ср. Ἰωάννης Παναγόπουλος, Ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὴν Ἐκκλησία τῶν Πατέρων, Τόμος Β', ἔκδ. Ἀθῶς, стр. 200.

његова дела (списе) која су била уперена против светога Кирила Александријског, јер се сумњало да је Теодорит монофизита. Међутим, остаје чињеница да Пети Васељенски сабор није осудио сва дела Теодоритова, него су, штавише, многа његова дела била уважавана, цењена и кориштена од многих.⁹⁰ Ипак, ова осуда је била разлог што су Теодоритова дела пала у сенку и заборав, а он као теолог неправедно занемарен, иако се зна да је он посебно допринео објашњењу христолошких истина,⁹¹ и да је један од оних великана који су поставили општа начела црквеном тумачењу Светога Писма.

Слажемо се са мишљењем патријарха Цариградског Фотија када за Теодорита Кирског, као практичног и црквеног тумача Светога Писма, каже да му нема равног у древном хришћанском свету,⁹² јер је епископ Кирски приликом тумачења верно пратио истину Светога Писма⁹³ и задовољавао се са оним што му је Дух Свети открио.⁹⁴ Теодорит Кирски је заиста био истински и црквени тумач због тога што је имао лични сусрет са Господом Исусом Христом као централном Личношћу Светога Писма и Свештенога Предања. Дакле, Богочовечанска Личност Исуса Христа и Његова спаситељска делатност су били од пресудног значаја за Теодорита Кирског као библијског тумача који је следио Цркву своју.

Епископ Кирски је веома добро знао да је крајњи циљ библијске егзегезе непосредни сусрет са Оном Личношћу која говори у Светоме Писму.⁹⁵ Та Личност је побуђивала Теодорита да тражи Истину и била му је луча водиља у његовом егзегетском делу.

Закључак

Теодорит Кирски је представник критичко-текстуалне егзегезе. Као изузетно образован и талентован егзегета у својим делима здближио је алого-

⁹⁰ Ср. Mansi IX, 452BC.

⁹¹ Ср. Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Μεγάλοι Πατέρες της Ἐκκλησίας. Ἡ σκέψη τοὺς — τὰ κείμενά τοὺς, стр. 287.

⁹² Ср. Патријарх цариградски Фотије, Библиотека, PG 103, 673 и 676. Опширније о Теодориту као тумачу Светог Писма, види: G. W. Ashby, *Theodoret of Cyrrhus as Exegete of the Old Testament*, Grahamstown, 1972; Fr. Cocchini, „L' exegesi paolina di Teodoro di Cirro“, *Annali* 11/2 (1994) 511–532; G. Koch, *Strukturen und Geschichte des Heils in der Theologie des Theodoret von Kyro's*, Frankfurt a. M., 1974; C. Th. McCollough, „Theodoret of Cyrus as Biblical Interpreter and the Presence of Judaism in the Later Roman Empire“, *StPatr* XVIII/1, 1989, 327–334; F. Roszter, *Messianic Prophecy according to Theodoret of Cyrus*, Rome 1950; A. C. Vrame, „Theodoret, Bishop of Kyros as an Exegete of Isaiah“ 1: A Translation and his Commentary an Introduction, *Gr. Orth. Theol. Rev.* 34(1989) 127–147.

⁹³ Теодорит Кирски, (Тумачење књиџе Изласка, 25, PG 80, 256C), износећи своје начело за тумачење Светога Писма, овако каже: «Χρὴ μέντοι ἀκολουθεῖν τῇ τῆς θείας Γράφης ἀληθεία».

⁹⁴ Теодорит Кирски, Тумачење књиџе Левијима, 9, PG 80, 313A.

⁹⁵ Ср. Ἰωάννης Παναγόπουλος, Ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὴν Ἐκκλησία τῶν Πατέρων, стр. 263.

ријски и буквални метод тумачења Светога Писма и дао им чврсту научну основу, успешно избегавајући крајности Антиохијске и Александријске школе. Разликовао је „слово“ Писма од „духа“ и трудио се да објасни тешка места у Светоме Писму, ослањајући се на Свето Предање и наслеђе древних Отаца. Сматрао је да се без озарења Духа Светога не може открити тајна Божијих речи и дубина смисла Светога Писма, и зато егзегета не сме гасити Духа у себи. Јер управо је Дух Свети озаравао библијске писце и чувао их од грешака и заблуда, али не лишвавајући их њихових личних особина. Зато је егзегета носилац Духа Светога. У Теодоритовим делима (протумачио је многе старозаветне књиге и посланице Апостола Павла) открива се његова оригиналност и православност у тумачењима, али и следовање предходницима, од којих је узимао оно што је вредно и даље то развијао. Сумња да нека његова размишљања имају призив монофизитске јереси разлог су неправедног занемаривања његовог рада. Ипак, многа дела епископа Кирског надалеко су цењена, а он поштован као један од великана који су поставили општа начела црквеном тумачењу Светога Писма.

Theodoret of Cyr as the Interpreter of the Holy Scriptures

Summary: Theodoret of Cyr is the representative of critical textual exegesis. As an extremely educated and talented exegete, in his works he brought together the alegoric and literal method of interpretation of the Holy Scriptures and gave them firm scientific basis, successfully avoiding extremes of the Antiochian and Alexandrian Schools. He differentiated the “letter“ of Scriptures from its “spirit“, and tried to explain difficult places in the Holy Scriptures, relying on the Holy Tradition and the heritage of the Fathers of Early Church. He believed that one can not reveal the mystery of God’s words and the profound meaning of the Holy Scriptures without the illumination of the Holy Spirit; thus, an exegete must not extinguish the Spirit within. For it is precisely the Holy Spirit, the One illuminating the biblical writers and guarding them from the errors and the delusions, but at the same time not depriving them of their personal attributes. This is why an exegete is a bearer of the Holy Spirit. In Theodoret’s works (he interpreted many Old-Testament books and the Epistles of the Apostle Paul) one discovers his original and Orthodox way of interpretation, but also that he was following his predecessors, from whom he took what was valuable and pursued it furthermore. The suspicion that some of his thoughts have undertone of Monophysite heresy are the reason why his work was unjustly neglected. However, many works of the Bishop of Cyr are widely appreciated while he is respected as one of the great men who laid down the general principles of ecclesial interpretation of the Holy Scriptures.